

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП
Звєряков М.І.
д.е.н., професор

«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» за бакалаврською
програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування» на
тему:

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ
ЕКОНОМІКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ**

Виконавець:
студентка факультету ФЕУП
Макущенко Лілія Андріївна

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Макуха С.М. _____
/підпис/

АНОТАЦІЯ

Макушенко Л. А. «Публічне управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавра» зі спеціальності «281 Публічне управління та адміністрування» за бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування». – Одеський національний економічний університет. – м. Одеса, 2024 рік.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – діяльність вітчизняних публічних установ і організацій в сфері економіки на місцевому рівні в Україні.

У роботі досліджено суть публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні як соціального феномену. Розглянуто досвід провідних країн з організації публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні. Вивчено інструменти публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні.

Розкрито систему публічного управління і адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні. Проаналізовано суб'єктів публічного адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні та їх компетенції. Виокремлено проблемні аспекти публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні в умовах війни.

Надано загальну характеристику діяльності Одеської районної ради. Окреслено механізм організації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді. Розроблено шляхи оптимізації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді.

Ключові слова: публічне управління, публічне адміністрування, економіка, місцевий рівень, районна рада.

ANNOTATION

L. A. Makushchenko 'Public management and administration in the field of economy at the local level'.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "281 Public management and administration" under the bachelor's program of the professional direction "Public management and administration". – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The bachelor's thesis consists of three sections. The object of research is the activity of domestic public institutions and organisations in the field of local economy in Ukraine.

The essence of public management and administration in the field of economy at the local level as a social phenomenon is investigated in the work. The experience of leading countries in the organisation of public administration in the field of economy at the local level is considered. The instruments of public administration in the field of economy at the local level are studied.

The system of public management and administration in the field of economy at the local level in Ukraine is revealed. The subjects of public administration in the field of economy at the local level in Ukraine and their competences are analysed. The problematic aspects of public administration and management in the field of economy at the local level in Ukraine in the conditions of war are highlighted.

A general description of the activities of the Odesa District Council is provided. The mechanism of organisation of public administration and management in the field of economy in the Odesa District Council is outlined. Ways to optimise public administration and management in the field of economy in the Odesa District Council are developed.

Keywords: public management, public administration, economy, local level, rayon council.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ.....	7
1.1 Суть публічного управління та адміністрування	7
1.2. Досвід провідних країн з організації публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні.....	14
1.3. Інструменти публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні.....	18
Висновки до 1 розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Система публічного управління і адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні.....	26
2.2. Суб'єкти публічного адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні та їх компетенції.....	32
2.3. Проблемні аспекти публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні в умовах війни.....	49
Висновки до 2 розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ОДЕСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ.....	56
3.1. Загальна характеристика діяльності Одеської районної ради.....	56
3.2. Механізм організації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді	63
3.3. Шляхи оптимізації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді.....	71
Висновки до 3 розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в сучасних умовах розвитку громад та територій обумовлена тим, що зростання ролі місцевих органів влади та органів самоврядування у формуванні та впровадженні економічної політики формує потребу в глибокому розумінні цього процесу. Місцеві уряди знаходяться під тиском зростаючих викликів та завдань, таких як розвиток місцевих економік, залучення інвестицій, створення сприятливого бізнес-середовища та забезпечення соціально-економічної стабільності. Здійснення ефективного публічного управління та адміністрування в економічній сфері на місцевому рівні стає важливою умовою для досягнення мети регіонального соціально-економічного розвитку та підвищення якості життя громадян. Врахувавши особливості територіальних громад, органи місцевої влади повинні забезпечувати адаптацію державних стратегій управління до конкретних умов регіонів та викликів, з якими вони зіштовхуються. Проведення дослідження у даній сфері дозволить виявити ефективні моделі публічного управління, інструменти регулювання та адміністрування, а також визначити ключові чинники успіху та перешкоди у розвитку економічного потенціалу об'єднаних територіальних громад. Такий аналіз стане важливим інструментом для розробки та впровадження ефективних стратегій підтримки та розвитку місцевих економік, що сприятиме сталому соціально-економічному розвитку регіонів.

Мета кваліфікаційної роботи – аналіз та оцінка ефективності публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні задля вдосконалення цих процесів для досягнення сталого розвитку територіальних громад.

Для досягнення мети, сформовано наступні **завдання**:

– дослідити суть публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні як соціального феномену;

- розглянути досвід провідних країн з організації публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні;
- вивчити інструменти публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні;
- розкрити систему публічного управління і адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні;
- проаналізувати суб'єктів публічного адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні та їх компетенції;
- виокремити проблемні аспекти публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні в умовах війни;
- надати загальну характеристику діяльності Одеської районної ради;
- окреслити механізм організації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді;
- розробити шляхи оптимізації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді.

Об'єкт дослідження – діяльність вітчизняних публічних установ і організацій в сфері економіки на місцевому рівні в Україні.

Предмет дослідження – організаційні, економічні, правові та соціальні аспекти публічного управління та адміністрування в сфері економіки.

Методи дослідження – Для аналізу ефективності публічного управління справами та адмініструванням в умовах сучасного суспільства використовувалися методи порівняння, аналізу та синтезу, які дозволили оцінити рівень розвитку та функціонування системи публічного управління в різних країнах, а також зробити висновки щодо ефективності різних підходів та методів, які використовуються для забезпечення громадських потреб та інтересів.

Теоретичні положення та висновки, що викладені у роботі, обґрунтовані на основі принципів діалектичної логіки, що дозволило систематизувати та узагальнити отримані результати дослідження та зробити обґрунтовані висновки щодо необхідності модернізації системи публічного управління та адміністрування в контексті сучасних викликів та потреб суспільства.

Крім того, застосування кількісного та якісного аналізу матеріалів у вигляді таблиць дозволило створити зручний і зрозумілий інструмент для порівняння та оцінки даних щодо функціонування публічних інституцій та їхньої діяльності. Результатом проведеного аналізу стали практичні висновки та пропозиції щодо модернізації системи публічного управління та адміністрування, вдосконалення механізмів взаємодії між владою та громадськістю, а також впровадження інноваційних підходів у сфері управління для забезпечення ефективного функціонування суспільства та його розвитку.

За темою кваліфікаційної роботи опубліковано:

1. МАКУЩЕНКО Л.А. Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного управління та адміністрування. Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики. 2023. № 6. С. 84-86.

2. МАКУЩЕНКО Л.А. Напрямки удосконалення системи оцінки ефективності публічного управління та адміністрування в Україні. Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом, 2023. № 39 (1). С. 46 – 48

3. Отримано сертифікат про закінчення 8.06.2023 базового курсу «Громадська та політична участь: базовий курс». Автентичність сертифікату можна перевірити за посиланням: <http://surl.li/ubngd>

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних та закордонних авторів, нормативно-правові акти України, а також аналітичні звіти, записки та інші документи органів публічного управління та адміністрування.

ВИСНОВКИ

Публічне управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні є складним соціальним феноменом, що визначається взаємодією державних структур, бізнесу та громадськості у процесі регулювання економічних процесів на конкретній території. Даний феномен включає в себе такі аспекти, як розробка та реалізація економічної політики, управління бюджетними ресурсами, створення сприятливого підприємницького середовища та забезпечення розвитку інфраструктури.

Досвід провідних країн показує, що ефективно публічне управління в сфері економіки на місцевому рівні базується на принципах відкритості, прозорості, відповідальності та партнерства між державними органами, бізнесом та громадськістю. Вони активно використовують інструменти стратегічного планування, моніторингу та оцінки результативності для досягнення поставлених економічних цілей та завдань.

Система публічного управління і адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні включає в себе органи місцевого самоврядування, що відповідають за розвиток економіки на території свого впливу, та державні структури, які забезпечують регулювання економічних процесів відповідно до законодавства.

Проблемні аспекти публічного управління та адміністрування в сфері економіки на місцевому рівні в Україні включають в себе недостатню ефективність управління бюджетними ресурсами, недостатній розвиток інфраструктури та недостатню підтримку малого та середнього бізнесу.

Одеська районна рада активно працює над організацією публічного управління та адміністрування в сфері економіки на своїй території. Вона приділяє особливу увагу розробці та впровадженню ефективних механізмів управління бюджетними ресурсами, стимулюванню підприємницької діяльності та забезпеченню сталого економічного розвитку.

Механізм організації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді базується на взаємодії місцевих органів влади, підприємств та громадськості з метою створення в організації сприятливих умов для економічного зростання та підтримки бізнесу на території району. Важливим аспектом цього механізму є постійний моніторинг економічного стану району, аналіз його потенціалу та виявлення пріоритетних напрямків для подальшого розвитку.

Для оптимізації публічного управління та адміністрування в сфері економіки в Одеській районній раді можна запровадити додаткові інструменти та механізми, такі як підвищення ефективності використання бюджетних коштів, стимулювання інвестиційної діяльності, сприяння розвитку малих та середніх підприємств, а також залучення громадськості до процесів управління. Важливо також забезпечити прозорість та відкритість у діяльності органів місцевого самоврядування, щоб громадяни мали можливість брати активну участь у вирішенні економічних питань.

Зрозуміло, що розвиток ефективного механізму публічного управління та адміністрування в сфері економіки є складним та багатограним процесом, який потребує уваги та підтримки всіх зацікавлених сторін. Однак за наявності відповідного стратегічного планування та компетентного керівництва регіоном, можливо досягти значного прогресу в розвитку економіки та підвищенні якості життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батанов О.В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально правові проблеми взаємодії та функціонування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 6-7. С. 45-53.
2. Бичков М. М. Правова свідомість і правова культура як фактори підвищення ефективності інститутів громадянського суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 138 (2). С. 134-138.
3. Бондаренко В. Громадські об'єднання й інші інститути громадянського суспільства в Україні: окремі аспекти співвідношення. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 132-136.
4. Бугайчук К. Л. Співвідношення публічного адміністрування з іншими управлінськими категоріями. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 79(4). С. 154–165.
5. Ватаманюк-Зелінська У.З., Фіковська М.Ю. Європейський досвід реформ місцевого самоврядування. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 85-89. URL: <http://surl.li/sswbz> (дата звернення: 11.03.2024)
6. Вороніна Ю. Є. Напрями формування регіонального управління в системі стратегічного планування. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Мелітополь: Люкс, 2018. Вип. (3). С. 103-108.
7. Вороніна Ю. Є. Система державного управління зовнішньоекономічною діяльністю. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Мелітополь: Люкс. 2018. Вип. (2). С. 487-489.
8. Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування: навч. посібник. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт». 2020. 196 с.
9. Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування: навч. посіб. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт». 2020. 204 с.

10. Горбань О.В. Поняття громадянського суспільства в контексті сучасного цивілізаційного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*. 2019. Вип. 41 (54). С. 64—74
11. Гуторова О.О. Основи публічного управління та адміністрування: навч. метод. посіб. Харків. 2024. 215 с.
12. Дегтяр А.О., Дегтяр О.А., Калашнікова Х.І., Гнатенко М.К. Публічне управління та адміністрування: навч. посіб. Харків. 2021. 128 с.
13. Докаленко В.В. Теоретичні підходи до визначення інститутів громадянського суспільства як суб'єктів публічного управління. *Державне управління*. Вип. №21. Дніпро: ДДАЕУ. 2020. С. 154 – 160. URL: <http://surl.li/sswcf> (дата звернення: 04.03.2024)
14. Долженков О.О. Публічне управління та адміністрування: вступ до спеціальності: навч. посіб. Одеса. 2019. 215 с. URL: <http://surl.li/sswco> (дата звернення: 27.02.2024)
15. Колодій О.М. Досвід децентралізації у Франції. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29(68). № 1. С. 195–199.
16. Котельницька А., Коноз О., Сидоренко С. Сутність поняття публічне управління та адміністрування в контексті реформування влади. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ*. Харків: ХНТУ в м. П. Василенка. С. 103 – 105
17. Куйбіда В. С., Білинська М. М., Петроє О. М. Публічне управління: термінол. слов. Київ: НАДУ. 2018. 224 с
18. Левченко С.О. Закордонний досвід впровадження нових моделей публічного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. Вип. № 2(52). С. 1-9
19. Ледвіжко Ю.О. Публічне адміністрування: суть та зарубіжний досвід. Київ. 2018. 5 с. URL: <http://surl.li/sswew> (дата звернення: 11.03.2024)

20. Матвійчук А.В. Конституційно правовий статус громадських організацій як інституту громадянського суспільства. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2018. Вип. 82. С. 102-117

21. Мельник Я.В. Іноземні моделі та досвід децентралізації публічного управління. *Механізми публічного управління*. 2020. Вип. №3. С. 155 - 164 URL: <http://surl.li/sswdb> (дата звернення: 11.03.2024)

22. Кравченко М.Г. Публічне адміністрування у сфері економіки: досвід України та Німеччини. *Публічна влада*. 2022. С. 201 - 203 URL: <http://surl.li/sswdg> (дата звернення: 11.03.2024)

23. Публічне управління та адміністрування: навч. посіб. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с

24. Про державну службу: Закон України від 17.07.2011 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.05.2024)

25. Паризький І. В. Державне управління інноваційно-технологічним розвитком економіки України: монографія. Нац. акад. управління. Київ, Наш Формат, 2017. 344 с

26. Дикий А.П., Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Аналіз сучасних загроз інформаційній безпеці держави. *Економічний простір*. 2021. Вип. 176. С. 155–158.

27. Про чергові заходи щодо дальшого здійснення адміністративних реформ в Україні: Закон України від 29.05.2001 №345/2001. URL: <http://surl.li/sswdq> (дата звернення: 29.05.2024)

28. Антонюк В.Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. URL: <http://surl.li/sswdv> (дата звернення: 29.05.2024)

29. Свірко С.В., Барановська Т.В. Бюджетна безпека як об'єкт державного управління. *Публічне управління та інновації*. Львів: Растр 7, 2021. С. 52–56.

30. Про державну службу: Закон України від 17.11.2011 № 26. URL: <http://surl.li/ssweb> (дата звернення: 29.05.2024)

31. Кучменко В., Шляхов М. Огляд особливостей сучасного розвитку публічного управління в Україні. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 4 (2023). С. 104 – 109.

32. Іншин М. І. Механізм правового регулювання державної служби. *Форум права*. 2009. № 3. С. 297–301. URL: <http://surl.li/ssweh> (дата звернення: 29.05.2024)

33. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження КМУ від 01.04.2014 №333 – р. URL: <http://surl.li/poihd> (дата звернення: 29.05.2024)

34. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 №34. URL: <http://surl.li/dywgk> (дата звернення: 29.05.2024)

35. Шапран О. Ю. Перспективи розвитку державної служби в Україні у контексті запровадження нового законодавства про державну службу. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. Вип. № 3. С. 99-109.

36. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 №4. URL: <http://surl.li/sswes> (дата звернення: 29.05.2024)

37. Макарова І., Пігарев Ю. Сметаніна Л. Цифровізація публічного управління на регіональному та міському рівнях. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 83. С. 86 – 91.

38. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки. URL: <http://surl.li/blmqm> (дата звернення: 29.05.2024)

39. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96- ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (у ред. від 01.01.2020). URL: <http://surl.li/cdimx> (дата звернення: 29.05.2024)

40. Семеній О. М. Зміст та межі перевірки адміністративним судом адміністративного розсуду суб'єктів публічної адміністрації: дисертація. Київ. 2018. 258 с

41. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20–21. Ст. 190 (у ред. від 20.10.2019). URL: <http://surl.li/evlxz> (дата звернення: 29.05.2024)
42. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250 (у ред. від 26.05.2018). URL: <http://surl.li/sswfd> (дата звернення: 29.05.2024)
43. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 87 (у ред. від 24.02.2018). URL: <http://surl.li/sswfj> (дата звернення: 29.05.2024)
44. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170 (у ред. від 01.03.2020). URL: <http://surl.li/sswfl> (дата звернення: 29.05.2024)
45. Безверхнюк Т.М. Європейська Хартія регіональної демократії: наук.-практ. Коментар. Одеса : ХОББИТ ПЛЮС, 2008. 186 с
46. Чорнописький П. Децентралізація влади в Україні: конституційно-правовий аспект: дисертація. Харків, 2018. 235 с
47. Калашнікова О., Крупник А. Проблеми проведення реформування місцевого самоврядування та розвитку місцевої демократії в умовах нової системи державного управління. 2018. 6 с. URL: <http://surl.li/uenzh> (дата звернення: 29.05.2024)
48. Пухтинський М. О. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. *Вісник АПСВТ*. 2016. № 3–4б. С. 63–67.
49. Кіріка Д. Проблеми демократичної трансформації державної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 26–28. URL: <http://surl.li/sswfr> (дата звернення: 29.05.2024)
50. Аналітичний звіт за результатами оцінювання ефективності застосування окремих законодавчих актів щодо децентралізації влади в Україні, 2021. URL: <http://surl.li/sswfv> (дата звернення: 29.05.2024)

51. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 2259-IX від 12.05.2022. URL: <http://surl.li/blyne> (дата звернення: 29.05.2024)
52. Органам місцевого самоврядування радять закрити інформацію на час війни: офіційний сайт реформи децентралізації влади. URL: <http://surl.li/gfbau> (дата звернення: 29.05.2024)
53. Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування: навч. посіб. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт». 2020. 204 с.
54. Волошина Я. Місцеве самоврядування: теорії походження та їх реалізація. *Теорія держави і права*. 2018. Вип. №3. С. 117 – 120
55. Шарапанівська І.В. Нікітенко Л.О. Концепції (теорії) місцевого самоврядування як основа для відокремлення моделей муніципального управління. 2019. С. 70 – 73
56. Доходи місцевих бюджетів України. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <http://surl.li/uavsj> (дата звернення: 29.05.2024)
57. Видатки місцевих бюджетів України. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <http://surl.li/uavsn> (дата звернення: 29.05.2024)
58. Одеська районна рада – офіційний сайт. URL: <http://surl.li/uavsp> (дата звернення: 29.05.2024)
59. Бази даних українських компаній під ваші потреби. *Офіційний сайт Одеської районної ради*. URL: <http://surl.li/uavsq> (дата звернення: 29.05.2024)
60. Гуманітарна допомога. *Офіційний сайт Одеської районної ради*. URL: <http://surl.li/uavss> (дата звернення: 29.05.2024)
61. Регламент Одеської районної ради. URL: <http://surl.li/uavsu> (дата звернення: 29.05.2024)
62. Транскордонне та регіональне співробітництво. Глава 27. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. URL: http://www.ier.com.ua/ua/Ukraine_EU_project/materials/AA_title_5/cross-border_cooperation (дата звернення: 01.06.2024)
63. Поняття та система суб'єктів публічного адміністрування. *Тести на державну службу*. URL: <http://surl.li/ucсах> (дата звернення: 01.06.2024)